

O zabudnutej realizácii Antona Schmidta v Sebechleboch

Katarína KOLBIARZ CHMELINOVÁ

Abstract

The paper presents the findings of research on the oeuvre of the Viennese painter Anton Schmidt, a key creator of late Baroque painting in the area of the Central Slovak (Lower Hungarian) mining towns. The research focuses on Schmidt's hitherto unknown realisations for the parish church of St. Michael and its chapel of St. Joseph in the village of Sebechleby (Slovakia). These realisations include three altarpieces and murals, two paintings originally intended for the side altars of St. Anne and the Assumption of the Virgin Mary have survived. The paintings from the master's most prolific period were created in the 1750s, shortly after he decorated the chapel of the manor house of the Kohary family in St. Anton. Then Sebechleby was a town and the seat of the Hont County, administered hereditarily by the Kohary family. It can be assumed that the Kohary family mediated this commission. Schmidt's realisations occurred during the tenure of parish priest Andrej Pierstl (Pirstl), a prominent figure in developing two local religious congregations: the Brotherhood of St. Joseph and the Congregation of Christian Doctrine. The surviving paintings comprise a diverse array of Schmidt's earlier compositions, suggesting that he also utilised these compositions for other commissions. While they may not be considered among his most significant creations, they serve as a demonstration of the efficacy of the master and his workshop in working with a repertoire of popular patterns from the period of his Viennese studies in the 1730s.

Keywords: Anton Schmidt, Dionysius Ignaz Staneti, Tomas Blanckensteiner, painter Kleinsfeld, baroque painting, 18th century, Sebechleby, Central Slovak (Lower Hungarian) mining towns

Úvod

Maliar Anton Schmidt predstavuje neoddeliteľnú súčasť dejín barokového umenia na území dnešného Slovenska a prirodzene i historického Uhorského kráľovstva. Poznanie jeho tvorby (nielen) v prostredí stredoslovenských (dolnouhorských) banských miest pozvoľna narastalo a dnes je najmä vďaka prácam Jozefa Medveckého už pomerne dobre známa.¹

Schmidt sa narodil vo Viedni ako syn viedenského maliara českého pôvodu Johanna Georga Schmidta zv. Wiener Schmidt a 7. januára 1713 bol pokrstený ako Joannes Benedictus Antonius.² Študoval na viedenskej akadémii výtvarných umení, v ktorej záznamoch sa ako akademik uvádza v roku 1745. Krátko na to, od polovice štyridsiatych rokov 18. storočia začal pôsobiť na území stredoslovenských banských miest, až sa napokon v roku 1752 natr-

¹ Naposledy komplexne aj s prehľadom predchádzajúcej literatúry MEDVECKÝ, J.: *Anton Schmidt (1713 – 1773). Život a dielo barokového maliara*. Bratislava 2013. Prvým pokusom o monografické spracovanie života a diela Antona Schmidta bola práca LINTNEROVÁ (Toranová), E.: *Anton Schmidt – barokový maliar banských miest*. Diplomová práca Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

1957. Autorka výsledky publikovala o rok neskôr Idem: Nové poznatky k životu a dielu barokového maliara Antona Schmidta na Slovensku. In: *Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského IX/77*, Historica 9, Bratislava 1958, s. 233–239.

² MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1), s. 14.

Obr. 1: Interiér farského Kostola sv. Michala v obci Sebechleby, pohľad z lode ku západnému chóru so sekundárnym umiestnením pôvodne oltárnych malieb Sv. Anny ryčiujúcej Pannu Máriu a Nanebovzatie Panny Márie. Foto: Katarína Kolbiarz Chmelinová 2024

valo usadil v Banskej Štiavnici. Pomerne skoro sa vypracoval na jednu z vedúcich postáv neskorého baroka v zmienenom regióne. Okrem olejomalieb určených nielen pre sakrálne priestory sa k hlavným typom jeho tvorby radia monumentálne nástenné maľby, ktorých techniku nevyučovanú na akadémii poznal pravdepodobne už z otcovej dielne. Schmidtovo pôsobenie na dnešnom území Slovenska reprezentujú najmä rozsiahlejšie realizácie pre kostolpiaristov v Prievidzi (1741 – 1757), kostol hieronymitánov v Štiavnických Baniach (pp. 1745 – 1750), Kalváriu v Banskej Štiavnici (1744 – 1751), kaštieľ Koháryovcov s kaplnkou vo Svätom Antone (1751 – 1752), nezachovaný Kostol Blahoslavenej Panny Márie v Kremnici (1760–1765) či Kostol Panny Márie v Banskej Bystrici (1766 – 1767) ako aj návrhy a realizácie slávobrán pre cisárske návštevy banských miest v rokoch 1751 a 1764.³ Na viacerých realizáciách pritom spolupracoval s kremnickým sochárom sliezskeho pôvodu Dionýzom Ignácom Stanetím. Najmä v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch 18.

storočia tvorili efektívny umelecký tandem zastrešujúci takmer všetky prestížne objednávky v regióne. Maliarska tvorba Antona Schmidta bola prirodzene ovplyvnená rakúskou, najmä viedenskou produkciou prvej polovice 18. storočia a opiera sa o bohaté využívanie populárnych grafických predlôh. Reprezentuje pritom jeden zo vzorových príkladov šírenia neskorobarokového prejavu viedenskej akadémie do rôznych oblastí strednej Európy.

Maľby pre bočné oltáre kostola v Sebechleboch

Značný nárast znalostí o živote a diele všestranného maliara Antona Schmidta v posledných dekádach viedol k oprávnenému očakávaniu obratu bádateľského zamerania skôr smerom k odlíšeniu prác jeho dielenských pomocníkov, nasledovníkov a epigónov.⁴ Ako však ukazuje aktuálny terénny výskum, ani maliarovo *oeuvre* ešte nemôžeme považovať za uzavreté. Pri verifikácii fragmentov barokového mobiliáru

³ Bližšie pozri príslušné kapitoly a heslá katalógu diel in Ibidem. Tiež MEDVECKÝ, J.: Anton Schmidt, Schemniciensis pictor academicus. Život a dielo barokového maliara. In: *Industriálna krajina? Stredoslovenské banské mestá v 16. – 18. storočí*. Ed.: CHMELINOVÁ, K. Bratislava 2010, s. 105–141.

⁴ MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1), s. 11. CHMELINOVÁ, K.: Schmidt a kvázi Schmidt v zbierkach Slovenskej národnej galérie Bratislava. In: *Zborník príspevkov zo seminára o reštaurovaní a tvorbe rakúskeho maliara Antona Schmidta*. Banská Štiavnica 2008, s. 41–47.

Obr. 2: Interiér farského Kostola sv. Michala v obci Sebechleby, pohľad z lode k presbytériu. Foto: Katarína Kolbiarz Chmelinová 2024

farského Kostola sv. Michala v obci Sebechleby, boli totiž okrem evidovanej novodobej kópie Smrti sv. Jozefa podľa Antona Schmidta⁵ v kostole zistené aj originálne plátna tohto majstra. V lokálnej histórii obce sa pri nich nedávno objavila odbornou lite-

ratúrou dosiaľ nerefektovaná zmienka o autorstve Antona Schmidta odkazujúca na necitovaný prameň.⁶ Konkrétne sa jedná najmä o dvojicu poškodených malieb, zachovaných sekundárne na stene hlavnej lode kostola pod organovou empourou.⁷

⁵ V monografii maliara sa maľby v Sebechleboch neuvádzajú – MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1). Doteraz sa meno Antona Schmidta v súvislosti so Sebechlebmi objavilo v umenovednej spisbe jedine ako meno autora predlohy obrazu Smrti sv. Jozefa od Ľudovíta Schrameka z roku 1928. MEDVECKÝ, J.: *Barokové inšpirácie: Grafické predlohy, vzory a inšpirácie barokového maliarstva na Slovensku*, http://barok.me/KAT/Kat_Troger.htm#482;%20http://barok.me/KAT/TU2/482.htm (19. 8. 2024): t482e, Obraz na oltári v kaplnke sv. Jozefa, 20. stor.? SEBECHLEBY, far. kostol sv. Michala archanjela. Na hlav. oltári v kostole je obraz od Ľudovíta Schrameka z r. 1928“. Obraz je v skutočnosti na oltári sv. Jozefa v kaplnke svätca vo farskom kostole. Naproti tomu Pamiatkový úrad Slovenskej republiky túto maľbu neeviduje, rovnako ako pri štyroch evidovaných maľbách v kostole neeviduje meno Antona Schmidta. Archív Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, Výpis z ústredného zoznamu pamiatkového fondu, č. UZPF HNKP 1225/1 Sv. Anna s Pannou Máriou, 1226/1 Nanebovzatie Panny Márie, 1224/5 Sv. Juraj s drakom – všetky tri z druhej polovice 18. storočia a bez uvedeného autora. A č. UZPF HNKP 1222/5 sv. Michal Archanjel od Ľ. Schrameka z roku 1928. Starší súpis pamiatok len konštatuje prítomnosť pôvodne oltárnych malieb sv. Anny a Nanebovzatia Panny Márie z 18. storočia bez uvedenia autora. Neuvádzajú sa ani v iných materiáloch Pamiatkového úradu vrátane základných

výskumoch – Ibidem, Zbierka základných výskumov, Sebechleby, inv. č. Z2661 (M. Izakovičová, 1963) a Z3428 (V. Menci, 1930). *Súpis pamiatok na Slovensku*. 3. zväzok, R-Ž. Ed.: GÜNTHEROVÁ MAYEROVÁ, A. Bratislava 1969, s. 82–83.

⁶ CSÜTÖRTÖKYOVÁ, D. a kolektív autorov: *Sebechleby viera a dnes*. Sebechleby 2015, s. 77. Ide o popularizujúci text bez citovania zdrojov uvedenej informácie. Po verifikácii zoznamu použitej literatúry a niekoľkých prameňov je tu meno Antona Schmidta spolu s Dionýzom Ignáčom Stanetim uvedené podľa Historie domus – Farská kronika z roku 1950 do súčasnosti. Zapísaná miestnymi kňazmi. Správne od 1. augusta 1752 ju začal písať správca fary Karol Ližbin. Preštudovaný originál je dostupný v Archíve r. k. farského úradu Sebechleby. Pred tým sa v lokálnej histórii objavila stručná zmienka o Stanetim a Schmidtovi len v súvislosti s autorstvom bočného oltára sv. Anny vo farskom kostole bez citovania zdroja: *Sebechleby 1135–2005*. Ed.: ROTH, J. Bratislava 2005, s. 32. Staršia história obce neuvádza žiadne zo skúmaných diel či autorov, pozri *Sebechleby 850 ročné: 1135–1985*. Ed.: GAŠPARÍKOVÁ, V. Sebechleby 1985.

⁷ O verifikáciu barokových malieb zachovaných v kostole realizovanú po úvodných konzultáciách mailom in situ v júni 2024 bola autorka požiadaná bývalým starostom obce Jozefom Roziakom v súvislosti s pripravovaným výročím obce.

Obr. 3: Neznámi umelci: Bočný oltár Božského srdca, 1893–1900 (pôvodne D. I. Staneti a A. Schmidt: Bočný oltár sv. Anny, 1754), Kostol sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar-Chmelinová 2024

Prvá z nich, vpravo od vstupu do lode predstavuje výjav sv. Anny vyučujúcej Pannu Máriu. Námet vychádza z apokryfných evanjelií.⁸ Diela s touto ikonografiou sa objavovali od stredoveku, no obľúbeným sa námet stal po Tridentskom koncile (1545–1563) zvlášť v období baroka v súvislosti s dôrazom na mariánsku ikonografiu aj nárastom úcty k sv. Anne.⁹ Maľba v Sebechleboch predstavuje v prednom pláne výškového formátu Pannu Máriu s oboma rodičmi v mierne mimostredovej kompozícii. Schmidt pre tento účel využil redukovanú a modifikovanú verziu vlastnej maľby s rovnakým námetom z bočného oltára kláštorného kostola hieronymitánov v Štiavnických Baniach z konca 40. rokov 18. storočia.¹⁰ Pre potreby menšieho formátu v Sebechleboch odstránil náročnejšie rozpracovanú nebeskú sféru aj priehľad do krajiny vľavo, kam presunul postavu sv. Joachima opierajúceho sa ľavicou o knihu. Rekvizity v podobe rokajového kresla či košíka s kľbkom a nožnicami voľne varíroval. Analogický ikonografický typ bol populárny v barokovom maliarstve 17. storočia. Šíril sa vzorovými a následne do grafickej podoby prenesenými spracovaniami námetu takých tvorcov ako bol napríklad Peter Paul Rubens (1577–1640) či aj ním ovplyvnení španielski majstri.¹¹ Popularitu rôznych modifikácií „rubensovského“ typu Výchovy Panny Márie v Rakúsku 18. storočia dokumentuje napríklad ilustrácia knihy *Die Betrübte und noch Ibrem beliebten...* z roku 1716, ktorú mohol Schmidt poznať. Ilustrácia pochádza od pôvodom norimberského,

⁸ Úcta k sv. Anne sa vo vzťahu k Panne Márii šírila následne aj prostredníctvom populárnej Zlatej legendy Jacoba de Voragine (1228–1298). DE VORAGINE, J.: *Legenda aurea*. Praha 1984, s. 221–223.

⁹ *Lexikon Der Christlichen Ikonographie*, Bd. 5 A–C, Rom – Freiburg – Basel – Wien 1973, stl. 174–175. RUSINA, I. – ZERVAN, M.: *Pribehy Nového zákona*. Bratislava 2000, s. 12–13. Porovnaj BERGMANN, E. L.: A Maternal Genealogy of Wisdom: The Education of the Virgin in Early Modern Spanish Iconography. In: *Confluencia*, roč. 24, 2008, č. 1, s. 154–61. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/27923327>. (26.8. 2024)

¹⁰ CHMELINOVÁ, K.: Katolícka obnova a podoby jej umeleckého mecenátu. In: CHMELINOVÁ (ed.) 2010 (v pozn. 3), s. 77–79. Podľa tradície bola donátorom oltára vrátane maľby štôlna sv. Anny v Rudne. MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1), s. 64, 71, katalóg II. 79, s. 203 so staršou literatúrou, ku kontextu aj 66–70.

¹¹ Peter Paul Rubens: Výchova Panny Márie, 1630–1635, olejomaľba na plátne, 196,2 x 141,7 x 4 cm, Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, inv. č. 306 <https://kmska.be/en/peter-paul-rubens#> (26.8.2024). Podoba maľby sa šírila napríklad grafikou vydanou ešte v prvej polovici 17. storočia Cornelisom Galle I (1576–1650), pozri napríklad v zbierkach The Metropolitan Museum of Art <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/770869> (26.8.2024). Ďalšie grafiky a aplikácie vzoru porovnaj MICHALCZYK, Z.: *W lustrzanym odbiciu. Grafika europejska a malarstwo Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych ze szczególnym uwzględnieniem późnego baroku*. Warszawa 2016, s. 758. Základnou kompozíciou a hlavne pozíciou malej Panny Márie z tohto diela sa Anton Schmidt inšpiroval pri svojej realizácii v Štiavnických Baniach. Na uvedené Rubensovo dielo reagovali aj španielski majstri, v predlohách z ich diel nájdeme aj pridaný košík so šitím pozri napr. Bartolome Esteban Murillo: Výchova Panny Márie, okolo 1655, olej na plátne, 219 x 165 cm, Museo del Prado Madrid,

v Prahe pôsobiaceho medirytca Johanna Christopa Sartoria (1672–1739).¹² Podobu sv. Anny z malieb v Štiavnických Baniach aj Sebechleboch neskôr Anton Schmidt varíroval na obraze Immaculaty so sv. Annou a sv. Joachimom, ktorá je dnes v zbierkach Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici.¹³ Zostarnutá tvár sv. Anny v tomto diele nadobudla až portrétné črty, vďaka čomu J. Medvecký uvažuje v jej prípade o možnom kryptoportréte maliarovej manželky Anny Márie Schmidtovej.¹⁴ Okrem variantov tohto typu sa v maliarovej dielni objavilo aj jednoduchšie spracovanie námetu inšpirované iným vzorom, konkrétne medirytinou Giuseppe Wagnera (Joseph; 1706–1786) podľa rokokovej maľby Jacopa Amigoniho (1682–1752).¹⁵

Vyššie predstavená maľba z farského kostola v Sebechleboch tvorila pôvodne súčasť bočného oltára sv. Anny zaznamenaného v dobových prameňoch. Pri kanonickej vizitácii farnosti Sebechleby z 26. augusta roku 1754 sa v kostole uvádzajú štyri oltáre.¹⁶ Popri staršom hlavnom oltári sv. Michala Archanjela so sochami Panny Márie, sv. Jozefa a apošto-

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/saint-anne-teaching-the-virgin-to-read/f10dc28e-3273-4b71-a67d-ad120e14a2d3?searchid=a7e886ad-7265-ea8b-5403-7e0af7448557> (26.4.2024)

¹² Johann Christoph Sartorius: *Výchova Panny Márie z knihy Die Betrübte und noch Ihrem beliebten...*, Österreich, 1716. Dostupné online <https://www.alamy.de/antique-vintage-religiosen-allegorische-gravur-oder-zeichnung-des-christlichen-heiligen-frau-st-anna-abbildung-aus-buch-sterben-betrübte-und-noch-ihrem-beliebten-osterreich-1716-artist-j-c-sartorius-image340322111.html?imageid=D2B939C5-7D2B-4660-A1DA-9435392214E3&p=388439&pn=1&searchId=03fca5ee44ec2e6d4a6a4bfa1dc50c1c&searchtype=0> (26.8.2024) Sartorius bol zrejme žiakom Michaela Heinricha Renza a v Prahe je doložený od konca 90. rokov 17. storočia do roku 1739. https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Johann_Christoph_Sartorius (10. 2.2025) Porovnaj THIEME, U – BECKER, F. – VOLLMER, H.: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler: von der Antike bis zur Gegenwart*. Bd. 29. Leipzig 1935, s. 480.

¹³ Anton Schmidt: Immaculata so sv. Annou a Joachimom, olejomaľba na plátne, 260x177 cm, Slovenské banské múzeum Banská Štiavnica, inv. č. UH 1178. MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1), s. 39, kat. II.9, s. 188.

¹⁴ Ibidem, s. 39, pozn. 22. Anna Mária Schmidtová zomrela v Banskej Štiavnici 17. októbra 1757 vo veku len 36 rokov.

Obr. 4: Anton Schmidt, *Obraz Sv. Anny vyučujúcej Pannu Máriu pôvodne z bočného oltára sv. Anny, 1754, Kostol sv. Michala Sebechleby*. Foto: Katarína Kolbiarz Chmelinová 2024

Maľba v súlade s ikonografickým typom však predstavuje výrazne staršiu ženu.

¹⁵ Neznámy maliar – Anton Schmidt – dielňa pravdepodobne: Sv. Anna vyučuje Pannu Máriu, 2. polovica 18. storočia, obojstranná olejomaľba na plátne so sv. Katarínou Alexandrijskou na druhej strane, 60,5 x 45,4 cm, Slovenská národná galéria Bratislava, inv. č. O 1499a. Dostupné online https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_1499-a (26. 8. 2024). Ibidem, s. 157, 159, pozn. 21, kat. II. 43a, s. 196. Porovnaj CHMELINOVÁ, K.: Schmidt a kvázi Schmidt v zbierkach Slovenskej národnej galérie Bratislava. In: *Zborník príspevkov zo seminára o reštaurovaní a tvorbe raskúskeho maliara Antona Schmidta*. Banská Štiavnica 2008, s. 41–47.

¹⁶ Slovenský národný archív Bratislava, fond Kanonické vizitácie slovenských farností ostrihomského arcibiskupstva z rokov 1559 – 1861, Farnosť Sebechleby, 1754, Liber 38/B, č. mikrofilmu C 1803, s. 120.

Obr. 5: Anton Schmidt, Oblasť Sv. Anny vyučujúcej Pannu Máriu pôvodne z bočného oltára sv. Anny, detail, 1754, Kostol sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar, Chmelinová 2024

lov Petra a Pavla je stručne zmienený medzi trojicou ďalších aj bočný oltár sv. Anny situovaný vľavo v lodi kostola. Bližšiu informáciu o ňom ponúka záznam z miestnej Historie domus.¹⁷ Podľa neho totiž dodal bočný oltár sv. Anny práve v roku 1754 kremnický sochár Dionýz Ignác Staneti (1710–1767) a to bez polychromie za cenu 60 zlatých a obraz sv. Anny preň namaľoval v rovnakom roku viedenský maliar Anton Schmidt s evidovanou (čiastočnou?) úhradou vo

výške 15 zlatých. V tom čase ho zamestnávali aj iné záležitosti. Napríklad v septembri rovnakého roku podal Schmidt súhrnné vyúčtovanie za krátko pred tým skončené práce pre grófa Koháryho na výzdobe kaplnky kaštieľa vo sv. Antone a v nasledujúcom mesiaci pochoval druhého syna Ignaza Karola.¹⁸ Oltár sv. Anny, ktorého oltárny kameň posvätil biskup Štefan Hagy sa v prameňmi zmieňovanej podobe nezachoval. Podľa kanonickej vizitácie z roku 1779

¹⁷ Historia domus – Kostolná kniha mesta Sebechleby 1754. In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*, 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN, J. Nitra 2006, rkp., bez pag. Napriek absencii originálu Historie domus, možno údaje z ich uvedeného prepisu považovať za vierohodné. Opakujú sa napr. v mladšej Historii domus podľa materiálov z farského archívu – Archív r. k. farského úradu Sebechleby, Historia domus – Farská kronika farnosti Sebechleby od roku 1952 do súčasnosti. Zapísaná miestnymi kňazmi, s. 41 (1758 sic! Postavený bočný oltár sv. Anny z pomcenstva? Mateja Palenika); s. 51 (1754 – kremnický sochár Dionýz Ignác Staneti dodal bočný oltár sv. Anny – 60zl. (na ľavej strane). Podoba sv. Anny bola namaľovaná Antóniom Schmidtom (viedenský maliar).

¹⁸ Ignaz Karol Schmidt bol pochovaný v Banskej Štiavnici 12. októbra 1754 vo veku 1 rok. MEDVECKÝ, J.: Anton Schmidt, Schemnicziensis pictor academicus. Život a dielo barokového maliara. In: CHMELINOVÁ (ed.) 2010, s. 137, pozn. 50. MEDVECKÝ 2013, s. 94, 224 Dok. 60. K maľbám kaplnky v sv. Antone pozri tiež MEDVECKÝ, J.: Anton Schmidt (1706/9 Viedeň – 1773 Banská Štiavnica) Maľby klenieb Kaplnky Nanebovzatia Panny Márie, 1750-1752. Kaštieľ vo sv. Antone. In: BALÁŽOVÁ, B. – MEDVECKÝ, J. – SLIVKA, D.: *Medzi zemou a nebom. Majstri barokovej fresky na Slovensku*. Bratislava 2009, s. 83–87.

Obr. 6: Anton Schmidt?, Obráz
Sv. Juraja, dnes z nadstavca
bočného oltára sv. Anny, 50. roky
18. storočia, Kostol sv. Michala
Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar
Chmelinová 2024

zdobili jeho retabulum okrem uvedeného obrazu aj sochy sv. Zachariáša a sv. Alžbety.¹⁹ V nadstavci bola maľba Nanebovstúpenia Pána adorovaná anjelmi, snáď tiež Schmidtova či z jeho dielne. A v soklovej časti retabula sa uvádza miesto bohostánku ležiaca sv. Rozália. V dodnes zachovanej podobe sa na mieste uvedeného bočného oltára nachádza bočný oltár Božského srdca. Jeho jednoosové retabulum s atektonickým nadstavcom a fragmentmi rokokovej výzdoby evidentne vzniklo využitím častí staršej pamiatky, možno i viacerých a vložením niky s novou sochou Krista.²⁰ Jeho ďalšia sochárska výzdoba pozostáva z rezieb rodičov sv. Jána Krstiteľa teda

sv. Zachariáša a Alžbety, ležiacej sv. Rozálie a detských anjelov v nadstavci a rokokových ornamentov. Ikonograficky by síce zodpovedali výzdobe oltára spojenej prameňom s Dionýzom Ignáčom Stanetím, avšak rôznorodá, skôr nízka kvalita najmä väčších rezieb, ktorá je ešte potlačená ich insitnými premaľbami bráni takejto atribúcií. S uvedeným sochárskym majstrom z nej snáď možno spojiť len anjelov z nadstavca. V jeho jadre sa dnes nachádza neveľká a značne poškodená neskorobaroková maľba sv. Juraja, ktorá síce nesúvisí s oltárom z roku 1754, no charakterom maľby nie je vzdialená prejavu Antona Schmidta a jeho dielne.

¹⁹ Kanonická vizitácia farnosti v Sebechleboch z 10. mája 1779 In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠE-GEN 2006 (v pozn. 17).

²⁰ Bližšie údaje o autoroch úpravy bočných oltárov sa nepodarilo zistiť, uvádza sa len, že staršie oltárne obrazy boli nahradené novými sochami za farára Jána Novotného. Ten v Sebechleboch pôsobil v rokoch 1893–1900. Zmenený bol

vtedy aj druhý bočný oltár Nanebovzatia, najskôr na Oltár Lurdskej Panny Márie a po postavení lurdskej jaskyne na Srdca Panny Márie. Archív r. k. farského úradu Sebechleby, *Historia domus – Farská kronika farnosti Sebechleby* od roku 1952 do súčasnosti. Zapísaná miestnymi kňazmi, s. 13, 15. CSÜTÖRTÖKYOVÁ a kol. 2015 (v pozn. 6), s. 77 text stručne bez bližších údajov aj bez uvedenia zdroja uvádza výmenu sôch pred 1. svetovou vojnou.

Obr. 7: Neznámy rezbár: Socha sv. Rozálie z bočného oltára sv. Anny, zač. 20. storočia (pôvodne Dionýz Ignác Staneti 1754), Kostol sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar-Chmelínová 2024

Druhou maľbou z farského kostola v Sebechleboch, ktorá je zjavne zviazaná s Antonom Schmidtom a jeho dielňou je Nanebovzatie Panny Márie. Podľa prameňov vznikla v roku 1756 pre pravý bočný oltár lode kostola.²¹ Sebechlebská maľba Nanebovzatia Panny Márie je redukovanou verziou kompozície, ktorú Anton Schmidt vytvoril pre hlavný oltár kaplnky kaštieľa vo sv. Antone (1750/52).²² V porovnaní s monumentálnejšou aj kvalitnejšou maľbou z kaštieľa došlo v tomto prípade vzhľadom na menší formát k zjednodušeniu kompozície v jej hornej časti. Na obraze pre bočný oltár v Sebechleboch abscentuje predchádzajúce zobrazenie Najsvätejšej Trojice vo vrchole. V zachytení apoštolov okolo sarkofágu

ako aj Panny Márie na oblaku nesenej anjelmi sa však zhodujú. Obe pritom vychádzajú z rovnakých predlôh, napríklad pre postavy dvoch apoštolov v pravej časti výjavu maliar použil dobovo populárne vzory postáv z diela Giovanni Battista Piazzetta (1682–1754) z roku 1735.²³ Protiľahlá dvojica postáv v ľavej časti kompozície s apoštolom ležiacim tvárou dolu na zložených rukách vedľa sarkofágu a perspektívne skrátenou postavou stojaceho apoštola dvíhajúceho ľavicu k nebesiam bola prenesená z realizácie Nanebovzatia v kaštieli vo sv. Antone. Vzorom postáv bol zrejme návrh maľby pripísaný Franzovi Antonovi Maulbertschovi (1724–1796).²⁴ V prípade anjelských figúr boli v tejto realizácii

²¹ Historia domus – Kostolná kniha mesta Sebechleby 1754. In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17); Archív r. k. farského úradu Sebechleby, Historia domus – Farská kronika farnosti Sebechleby od roku 1952 do súčasnosti. Zapísaná miestnymi kňazmi, s. 41, 50, 60.

²² BALÁŽOVÁ, B.: Industriálna, urbánna a sakrálna krajina. In: CHMELINOVÁ (ed.) 2010, s. 42. BALÁŽOVÁ, B. – MEDVECKÝ, J.: Sunt, ut erunt horae-zum spätbarocken Umbau und zur malerischen Ausschmückung der Koháry-Schlösser in Ebenthal und St. Anton (Svätý Anton). In: *ARS*, roč. 43, 2010, č. 2, s. 230–233. MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1), s. 71, 85, 147, 200, kat. II.59. Dobovo aktuálne predlohy pre výjav Nanebovzatia Panny Márie pozri MEDVECKÝ (v pozn. 5), http://www.barok.me/PROJ/PM_Nanebovzatie.htm (23. 8. 2024).

²³ Piazzettov oltárny obraz bol objednaný kolínskym kurfirstom Clemensom Augustom Wittelsbachom, veľmajstrom rádu 1735 pre komendu rádu Nemeckých rytierov v Sachsenhausen pri Frankfurtu. Jeho skica je dnes v Musée du Louvre v Paríži. <https://collections.louvre.fr/ark:/53355/cl010064428> (27.9.2024). Vzor sa širil o. i. grafikou Josepha Wagnera. MEDVECKÝ (v pozn. 5), http://www.barok.me/KAT/Kat_Piazzetta.htm#347 (23.8.2024) Tu je uvedené jeho využitie na ďalších maľbách rôznych autorov napr. v Dolnej Strehovej, Trnave či Bratislave. Porovnaj MICHALCZYK 2016 (v pozn. 11), s. 646, obr. 264a.

²⁴ Porovnaj BALÁŽOVÁ 2010 (v pozn. 22), s. 43, obr. 33. Možno doplniť, že postavu apoštola kľáčiaceho tvárou k zemi nájdeme na aj inej Maulbertschovej realizácii Nanebovzatia Panny Márie pre oltár v Zirc, ktorého skica je zachovaná v Rezidenzgalerie Salzburg. <https://www.domquartier.at/en/residenzgalerie-collection-online/>

Obr. 8: Tomáš Blanckensteiner a neznámi umelci: Bočný oltár Srdca Panny Márie, 1756 a 1893–1900 (pôvodne T. Blanckensteiner, A. Schmidt a maliar Kleinsfeld: Bočný oltár sv. Anny, 1756), Kostol sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar Chmelinová 2024

Obr. 9: Anton Schmidt, Obraz Nanebovzatia Panny Márie pôvodne z bočného oltára Panny Márie, 1756, Kostol sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar Chmelinová 2024

uplatnené majstrom často využívané vzory z rôzne inšpirovaných grafik Johanna Georga Bergmüllera (1688–1762). Dokladá to napríklad anjel pod ľavicou Panny Márie hľadiaci cez rameno, ktorého možno nájsť už v ranom Schmidtovom Nanebovzatí Panny Márie pre Šahy (1740).²⁵ Podobne polfigúru anjela spod ľavice Panny Márie nazerajúcu na pozemské dianie, Schmidt pred uplatnením v Sebechlebskej maľbe využil nielen v spomínanom Nanebovzatí

Panny Márie z kaplnky kaštieľa vo Sv. Antone, ale už aj pred tým napríklad v oltárnom obraze sv. Anny v Štiavnických Baniach.

Maľba Nanebovzatia Panna Márie bola pôvodne súčasťou druhého bočného oltára kostola. Zasvätený bol Blahoslavenej Panne Márii a nachádzal sa vpravo pri víťaznom oblúku, kde stojí dodnes. Tento nový pendant k bočnému oltáru sv. Anny zrejme nahrádzal starší oltár rovnakého zasvätenia.

assumption-of-the-virgin/#&gid=lightbox-group-707&pid=0 (27. 9. 2024). Pozri tiež DUCKE A.: Maulbertsch Franz Anton, Assumption of the Virgin. In: DUCKE, A. – HABERSATTE, T. – OEHRING, E.; *Masterworks. Residenzgalerie Salzburg*. Salzburg 2015, s. 102. Maulbertsch figúru doplnil do kompozície odvodené z už uvedeného Nanebovzatia Panny Márie od Giovanni Battista Piazzetu pre hlavný oltár chrámu nemeckých rytierov vo Frankfurte z roku 1735, viď pozn. č. 23. Rozšírenie a varírovanie uvedeného figurálneho motívu v scéne Nanebovzatia Panny Márie dokladá aj kresba

z polovice 18. storočia v zbierkach Galérie mesta Bratislavy https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:GMB.C_25392 (27. 9. 2024)

²⁵ Signovaná maľba niekdajšieho obrazu hlavného oltára v Šahách, je dnes v zbierkach Slovenského banského múzea, inv. č. UH 1993. MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1), s. 191, kat. II.20. Porovnaj MEDVECKÝ (v pozn. 5), http://www.barok.me/KAT/Kat_Bergmuller.htm#0723,b064 (27. 9. 2024). Anjelska figúra je odvodená z tvorby S. Concu a J. G. Wolffa.

Obr. 10: Anton Schmidt, Obraz Nanebovzatia Panny Márie pôvodne z bočného oltára Panny Márie, detail apoštolov, 1756, Kostol sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar Chmelinová 2024

Kanonická vizitácia kostola z roku 1754 totiž zmieňuje v kostole bočný oltár s týmto zasvätením²⁶, no zrejme išlo ešte o starší oltár zaznamenaný s týmto zasvätením napríklad už aj v kanonickej vizitácii farnosti Sebechleby z 27. októbra 1688.²⁷ Ako bolo vyššie uvedené skúmaná maľba aj s novým oltárom

vznikla v roku 1756. V Historii domus sa potom uvádza, že v tom roku bol Schmidtovi o. i. preplatený obraz pre oltár Blahoslavenej Panny Márie nanebovzatej v sume 25 zlatých.²⁸ Konštrukciu a sochársku výzdobu oltára vytvoril podľa záznamu v rovnakom roku inak neznámy sochár Tomáš Blanckensteiner a polychrómoval ho „pán maliar Kleinsfeld“ bez uvedeného krstného mena. Podrobnejší opis celku ponúka neskoršia kanonická vizitácia z roku 1779.²⁹ Podľa nej bol oltár zasvätený k pocte Nanebovzatia Blahoslavenej Panny Márie. Po stranách oltárneho obrazu ho zdobili sochy sv. Kataríny a sv. Barbory. V nadstavci jeho retabula bol Duch svätý s anjeli. A napokon sa na mieste bohostánku uvádza za sklom sv. Ján Nepomucký v hrobe, analogicky sv. Rozálii z protiľahlého oltára zasväteného pôvodne sv. Anne. S výnimkou novšieho jadra retabula s novou nikou a sochou Panny Márie v type Božského srdca Máriinho zodpovedá tento opis dodnes zachovanej podobe pravého bočného oltára kostola. Rovnako ako u jeho náprotivku však jeho vzhľad trpí sekundárnym zásahom a nevhodnými hrubými premaľbami.

Oba predstavené obrazy, tvoriace pôvodne súčasti už len sčasti zachovaných bočných oltárov kostola z 50. rokov 18. storočia, sú bez viditeľných signatúr na ich čelnej strane. Okrem uvedených pramenných zmienok ich spojenie s videnským maliarom Antonom Schmidtom a jeho dielňou však jasne dokazuje spôsob ich realizácie. V oboch prípadoch totiž vidno na dielach pre tohto majstra príznačné kompozície, aplikované vzory, ale aj viaceré typologické či rukopisné detaily. Okrem iného v nich maliar pracuje s varírovaním obmedzenej škály typov postáv a tvári charakteristickej pre viaceré realizácie majstra a jeho dielne. Objednávka malieb u Antona Schmidta pre Sebechleby sa však neobmedzila len na dvojicu uvedených obrazov z bočných oltárov lode kostola.

²⁶ Slovenský národný archív Bratislava, fond Kanonické vizitácie slovenských farností ostríhomskeho arcibiskupstva z rokov 1559 – 1861, Farnosť Sebechleby, 1754, Liber 38/B, č. mikrofilmu C 1803, s. 120.

²⁷ Kanonická vizitácia farnosti Sebechleby z 27. októbra 1688. In: In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17). Okrem oltárnych sú uvedené medzi piatimi obrazmi kostola ešte tri obrazy Blahoslavenej Panny Márie, pričom tretí je označený za

značne poškodený. Dobovo a geograficky príznačnou zaujímavosťou je, že vizitácia vo výbave kostola uvádza aj dve turecké velá, jedno veľké pre kazateľnicu a samostatne aj tureckú prikrývku.

²⁸ Viď poznámka 21.

²⁹ Kanonická vizitácia farnosti Sebechleby z 10. mája 1779. In: In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17).

Obr. 11: Anton Schmidt, Obraz Nanebovzatia Panny Márie pôvodne z bočného oltára Panny Márie, detail Panny Márie, 1756, Kostol sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar & Chmelinová 2024

V rovnakom roku ako obraz Nanebovzatia Panny Márie vytvoril totiž Anton Schmidt zrejme so svojou dielňou aj výzdobu tunajšej Kaplnky sv. Jozefa.

Kaplnka sv. Jozefa

Nové základy pre túto pôvodne staršiu kaplnku zasvätenú patrónovi dobrej smrti boli postavené v roku 1747 vďaka podpore Štefana Nedeczkého, generálneho vikára v Ostrihome.³⁰ Materiál na stavbu

venovalo mesto a po dohode s mešťanmi ju postavil murár Pavol Enitel za 230 zlatých. Pôvodne bola kaplnka sv. Jozefa v podobe severnej bočnej lode kostola pristavaná už v roku 1724 na podnet miestneho farára Juraja Schoresa, ktorý bol v jej krypte pochovaný o tri roky neskôr. Úcta k sv. Jozefovi v Sebechleboch v 18. storočí prekvitala a našla výraz v dodnes aktívnom Bratstve sv. Jozefa, ktoré pápežskou bulou aj s plnomocnými odpustkami potvrdil Klement XII. 10. novembra 1730.³¹ Zoznam členov,

³⁰ Historia domus – Kostolná kniha mesta Sebechleby 1754. In: Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠE-GEN 2006 (v pozn. 17). Za poskytnutie prepisu ďakujem pánovi J. Roziakovi. Originál staršej Historie domus obce Sebechleby s datovaním 1754 sa ešte v úvode 21. storočia nachádzal v Archíve r. k. farského úradu Sebechleby. Autorka mohla preštudovať pramene z uvedeného archívu so súhlasom miestneho dekana Mgr. Daniela Markoviča. Uvedená

Historia domus sa však v súčasnosti už v uvedenom archíve nenachádza a nepodarilo sa ju inde dohľadať. Konfúzne informácie o kaplnke jej vzniku a existencii, ktoré sú dôsledkom chybného čítania prameňov pozri CSÜTÖRTÖKYOVÁ a kol. 2015 (v pozn. 6), s. 84–85.

³¹ Bratstvo o.i. zabezpečovalo vždy v prvú nedeľu v mesiaci spievanú omšu s vyloženou Sviatosťou oltárnou v kaplnke, následne prenášali Sviatosť oltárnu pod baldachnom k hlavnému

Obr. 12: Tomáš Blanckensteiner a Ľudovít Schramek: Oltár sv. Jozefa, 1756 a 1928 (pôvodne T. Blanckensteiner, A. Schmidt a maliar Kleinsfeld: Oltár sv. Jozefa, 1756), Kaplnka sv. Jozefa Kostola sv. Michala Sebechleby. Foto: Katarína Kolbiar-Chmelinová 2024

bratov a sestier prichádzajúcich aj z okolitých miest a obcí bol vedený v knihe obťahnutej červeným batistom s mosadzným zdobením. Poslaním bratstva bolo a dodnes je prosiť o uzdravenie, navštevovať

oltáru kostola. V lete procesia putovala až k soche Najsvätejšej Trojice neďaleko kostola. Kanonická vizitácia r. k. farnosti v Sebechleboch, 10. máj 1779. In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17).

³² Ibidem. Kanonická vizitácia ponúka v prílohe aj prepis oboch bul. Kongregácia bola zameraná na duchovnú podporu a výučbu kresťanskej náuky. Pre tento účel využívala aj učebnicu napísanú miestnym farárom Andrejom Priestlom.

chorých, poskytovať duchovnú podporu, odprevádzať zomrelých a modliť sa za ich duše. Sebechleby boli vtedy sídlom Hontianskej stolice a význam bratstva, i jeho kaplnky prirodzene narastal. Odzrkadlil sa aj v jej komplexnom prebudovaní a novej výzdobe. Tá priamo nadväzovala na ďalšie privilégiá s plnomocnými odpustkami potvrdené pápežskou bulou Benedikta XIV. tentokrát pre Kongregáciu kresťanského učenia v Sebechleboch. Bula bola podľa kanonickej vizitácie kostola z roku 1779 zverejnená 29. septembra 1756.³² Kongregáciu ju predstavil ctíhodný pán kanonik Ostrihomskej kapituly Ladislav Thot, ktorý jej venoval aj veľký umelecky zhotovený kríž s pozláteným strieborným korpusom a 100 zlatých. Toto, akoby druhé bratstvo zviazané s kostolom spadajúcim pod patronát Ostrihomskej arcidiecézy bolo vedené miestnym farárom Andrejom Pierstlom. So starším Bratstvom sv. Jozefa malo rovnaký senát, ako aj spoločnú výbavu a inventár sakrálnych predmetov. Práve v súvislosti s týmito udalosťami vznikol v rovnakom roku 1756 aj nový oltár kaplnky s ústredným obrazom Smrti sv. Jozefa.³³ Tak ako v prípade bočného oltára Nanebovzatia Blahoslavenej Panny Márie z rovnakého roku, tak aj tu polychrómovanú konštrukciu a sochársku výzdobu oltára realizovali už zmienení, inak neznámi tvorcovia sochár Tomáš Blanckensteiner a „pán maliar Kleinsfeld“. Za obraz oltára v Kaplnke sv. Jozefa bola v uvedenom roku zaznamenaná úhrada maliarovi Antonovi Schmidtovi vo výške 45 zlatých.

V súčasnosti je oltár kaplnky poznačený zrejme viacerými sekundárnymi úpravami. Najvýraznejšou z nich je, v úvode príspevku spomenutá, ústredná oltárna maľba s vročením 1928 signovaná Ľudovítom Schramekom, maliarom pôsobiacim v Banskej Štiavnici.³⁴ Vzhľadom na súčasný stav zachovania diela a absenciu reštaurátorského výskumu ťažko povedať, či sa jedná o kompletne premaľovanú

³³ *Historia domus – Kostolná kniha mesta Sebechleby 1754*. In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17); Archív r. k. farského úradu Sebechleby, *Historia domus – Farská kronika farnosti Sebechleby* od roku 1952 do súčasnosti. Zapísaná miestnymi kňazmi, s. 50.

³⁴ Pozri pozn. č. 5. Schramek je aj autorom rovnako datovaného obrazu sv. Michala Archanjela na staršom hlavnom oltári kostola. Pôvodne barokový oltár od bližšie neurčenej

maľbu Antona Schmidta, alebo ide o nový oltárny obraz evidentne však podľa Schmidtovej predlohy.³⁵ Ide totiž o kompozíciu takmer zhodnú so Schmidtovou monumentálnou maľbou Smrti sv. Jozefa z pôvodnej výbavy interiéru bývalého farského Kostola Blahoslavennej Panny Márie v Kremnici.³⁶ Maliarsku výzdobu kremnického kostola vysväteného v roku 1767 realizoval Anton Schmidt spolu so svojou dielňou v 60. rokoch 18. storočia. Okrem fresiek a rozmerného obrazu Nanebovzatia Panny Márie pre hlavný oltár chrámu, tu dokladajú pramene ešte štvoricu ďalších oltárnych plátien, za ktoré dostal Schmidt zaplatené. Išlo o Smrť sv. Jozefa, Ukrižovanie a dva menšie obrazy sv. Antona Padovánskeho a sv. Anny. Tieto maľby pre oltáre podľa prameňov realizoval vo svojej banskoštiavnickej dielni medzi rokmi 1762–1763. Vo všetkých ohľadoch sú ukážkovými príkladmi Schmidtovej tvorby závislej do značnej miery na dobovo bežnej transformácii slávnych predlôh. Konkrétne Smrť sv. Jozefa má jasný predobraz v diele rovnakého námetu od talianskeho majstra Francesca Trevisaniho (1656–1746) pre rímsky kostol S. Ignazio. Anton Schmidt však uvedenú kompozíciu zrejme spoznal prostredníctvom oltárnej maľby Paula Trogera (1698–1762) z bočného oltára niekdajšieho kostola sv. Mikuláša na

Obr. 13: Francesco Trevisani, *Smrť sv. Jozefa*, obraz oltára sv. Jozefa v kaplnke Sacripanti kostola San Ignazio v Ríme, okolo 1712. Foto: Sailko 2016 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Francesco_trevisani,_morte_di_san_giuseppe.jpg

banskoštiavnickej dielne z roku 1730 vznikol za pôsobenia farára Andreja Pisucha s čiastočnou podporou ostrihomskej arcidiecézy a ako dôstojne novoodpravený sa spomína v kanonickej vizitácii z roku 1779. Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17). Práce Ľudovíta Schrameka nájdeme v tom čase aj v iných sakrálnych objektoch stredoslovenských banských miest, napr. v Kostole Narodenia Panny Márie v Dekýši alebo v Kostole sv. Jána apoštola-evanjelistu v Banskej Belej. *Súpis pamiatok na Slovensku*. 1. zväzok, A-K. Ed.: GÜNTHEROVÁ MAYEROVÁ, A. Bratislava 1967, s. 287.

³⁵ Trevisani nadviazal svojou prácou na dielo Carla Marattu. MEDVECKÝ (v pozn. 5), http://barok.me/KAT/Kat_Troger.htm#482; <http://barok.me/KAT/TU2/482.htm> (7. 2. 2025)

³⁶ Spolu s oltárnym obrazom Ukrižovania sa uvedená maľba dnes nachádza v zbierkach Slovenskej národnej galérie v Bratislave, v jej stálych expozíciách. Obe diela boli zakúpené v roku 2006 a katalogizované s nasledujúcimi údajmi – Anton Schmidt: *Smrť sv. Jozefa*, 1762–1763 (1765?), olej na plátne,

450 x 280 cm, Inv. č. O 6890 a Anton Schmidt: *Ukrižovanie Krista*, 1762–1763, olej na plátne, 450 x 280 cm, Inv. č. O 6891. CHMELINOVÁ, K.: Akvizície Slovenskej národnej galérie v roku 2006. Zbierky starého umenia. Zbierka barokového umenia. In: Galéria – Ročenka SNG 2006. Bratislava 2006, s. 166–167. Idem: Kremnické akvizície Slovenskej národnej galérie. In: Múzeum, roč. 56, 2010. č. 1. s. 30–33. Idem: *Skarby baroku. Miedzy Bratyslawą a Krakowem = Treasures of the Baroque. Between Bratislava and Krakow*. Kraków 2017, s. 115–117, 204–205, 271. KOLBIARZ CHMELINOVÁ, K.: *Za Márie Terézie : kapitoly z dejín barokového sochárstva a maliarstva na Slovensku*. Bratislava 2018, s. 74–76. Bližšie k vybaveniu interiéru bývalého kremnického farského kostola pozri BALÁŽOVÁ, B.: Oltár Nanebovzatia Panny Márie bývalého farského kostola v Kremnici. In: *Arx*, roč. 31, 1998, č. 1–3, s. 180–195. V monografii maliara s ďalšou literatúrou MEDVECKÝ 2013 (v pozn. 1), s. 131–133, 194.

viedenskej Landstrasse.³⁷ Postavu Boha otca z hornej časti týchto vzorov nahradil vo svojej realizácii anjelom z oltárneho obrazu Tróniacej Madony so svätcami od Carla Marattu (1625–1713) z roku 1680.³⁸ Schmidt kremnickú maľbu Smrti sv. Jozefa signoval a datoval, vzhľadom na poškodenie poslednej číslice je však možné, že nie rokom 1763 ale až 1765. Pokiaľ ide o obraz oltára v Sebechleboch s rovnakou ikonografiou nevieme dnes, bez reštaurátorského výskumu potvrdiť, či tunajšia Schmidtova maľba mala rovnaké spracovanie námetu. Ťažko povedať či ona v 20. storočí poslúžila Ľudovítovi Schramekovi ako predloha, alebo priamo podklad, alebo maliar len poznal a nasledoval Schmidtov kremnický vzor. Ak by sa však Schmidtova Smrť sv. Jozefa pre Sebechleby z roku 1756 zhodovala so zachovanou novou maľbou, znamenalo by to že o necelú dekádu predchádzala známou realizáciu z Kremnice. Zaradila by sa tak ku vzorovým príkladom potvrdzujúcim spôsob tvorby Antona Schmidta a jeho dielne. Teda spôsob tvorby nielen využívajúci rôzne predlohy, ale opakovane modifikujúci celé maliarove úspešné kompozície, niekedy poskladané z rôznych inšpiračných zdrojov.

Oltárnym obrazom sa ale podiel Antona Schmidta na výzdobe Kaplny sv. Jozefa nekončil. Pramenne je totiž doložená aj platba vo výške 50 zlatých za maľbu na klenbe kaplnky.³⁹ Presnejšie datovaná nie je, no vzhľadom na charakter záznamov možno predpokladať, že vznikla zhruba v čase vzniku oltárneho obrazu teda okolo 1756 a nie neskôr než v roku 1763. Aký mala charakter a rozsah nevieme.

Námetovo sa však zrejme vzťahovala k zasväteniu kaplnky. Dnes sa v nej už bohužiaľ nenachádza, alebo je hrubo premaľovaná. V tejto súvislosti však stojí za zmienku, že údaj je pri popise stavu samotného kostola spojený aj s informáciou o maľbách vnútri chórov, ako aj na klenbe a stene za 80 zlatých.⁴⁰ Či mohlo aj tu ísť o nejakú realizáciu Antona Schmidta a jeho dielne, dnes ťažko povedať. Autor pri zázname uvedený nie je a v súčasnosti zachovaná výmaľba klenieb kostola je oveľa mladšia.

Kultúrno-historický kontext realizácií pre kostol v Sebechleboch

Vzhľadom na datovanie vzniku Schmidtových malieb pre Sebechleby je zrejme, že ich realizácia medzi rokmi 1754 až 1756 prebiehala krátko po maliarskej výzdobe kaplnky a kaštieľa vo sv. Antone. Akokoľvek prekvapivá sa môže javiť objednávka predstavenej trojice oltárnych plátien a nástenných malieb Antona Schmidta pre dnes neveľkú a umenovedne skôr nevýraznú obec Sebechleby v okrese Krupina, treba ju vnímať v kontexte doby vzniku diel. Pozícia vtedajšieho mestečka s právami potvrdenými už Žigmundom Luxemburským v rokoch 1412 a 1418 bola v 18. storočí značne odlišná.⁴¹ Po opadnutí hrozieb z tureckého nebezpečenstva a stavovských povstaní bolo 18. storočie pre Sebechleby ležiace na okraji exponovanej oblasti tzv. stredoslovenských banských miest časom rozkvetu. V rokoch 1725 – 1750 boli dokonca centrom Hontianskej stolice (župy) a konávali sa tu zasadania stoličnej

³⁷ Trogerova Smrť sv. Jozefa je dnes v Platt bei Zellerndorf. Schmidtovým predlohám aj pre oltárne obrazy bývalého farského kostola v Kremnici sa vo svojej štúdii venuje MEDVECKÝ, J.: Barokové inšpirácie – adaptácia a interpretácia predlôh v maliarskej tvorbe Antona Schmidta. In: *Pocťa Karolovi Kabounovi. Súvislosti slovenského umenia. Jubilejný zborník* 3. Bratislava 2006, s. 103.

³⁸ MEDVECKÝ (v pozn. 5), http://www.barok.me/KAT/Kat_Troger.htm#482 (7. 2. 2025).

³⁹ Historia domus – Kostolná kniha mesta Sebechleby 1754. In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17). Platba je uvedená pri vnútornom stave kostola bez datovania, po položkách za rok 1763, a rovnako aj

v podobe „maliarovi pánu Schmidtovi za maľbu na klenbe“, pri popise stavu Kaplnky sv. Jozefa. Znovu bez datovania je uvedená aj bezprostredne po údajoch o stavbe kaplnky a s ňou spojených platbách murárovi, kamenárovi a sklenárovi z roku 1747.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ CSÜTÖRTÖKYOVÁ a kol. 2015 (v pozn. 6), s. 26. Porovnaj ROTH 2005 (v pozn. 6).

⁴² Následne od roku 1751 až do konca 18. storočia mali túto pozíciu Kemence (slov. Kamenica) na dnešnom území Maďarska. ŽUDEL, J.: *Stolice na Slovensku*. Bratislava 1984, s. 57–65.

Obr. 14: Anton Schmidt, *Smrt' sv. Jozefa*, 1762–1763 (1765?), Slovenská národná galéria, Bratislava. Foto: SNG, https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_6890

Obr. 15: Neznámy zlatník: Kalich, 1763. Kostol sv. Michala Sebechleby.
Foto: Katarína Kolbiar, Chmelinová 2024

⁴³ Členov rodu však nájdeme v tejto pozícii aj oveľa skôr. CSÜTÖRTÖKYOVÁ a kol. 2015 (v pozn. 6), s. 79 uvádza, že pri obnovných prácach v kostole bola v roku 1999 objavená tufová hrobka s erbom rodu Koháry. Ďalej sa tu píše, že rod bol pravdepodobne donátorom kostola. Vzhľadom na pozíciu županov Hontianskej župy, sa istá podpora kostola predpokladať dá, no v prameňoch, napr. v kanonickej vizitácii z roku 1754 sa Koháryovci ako donátori chrámu neuvádzajú. Porovnaj Slovenský národný archív Bratislava, fond Kanonické vizitácie slovenských farností ostrihomskeho arcibiskupstva z rokov 1559 – 1861, Farnosť Sebechleby, 1754, Liber 38/B, č. mikrofilmu C 1803. Ďalej sa v citovanej

sedrie.⁴² Post hlavného župana zastávali dedične od roku 1711 členovia rodu Koháryovcov (Kohári).⁴³ Dá sa preto predpokladať, že sebechlebská objednávka bola Schmidtovi minimálne sprostredkovaná práve rodom Koháry, pre ktorý pracoval už skôr v Ebenthali a začiatkom 50. rokov 18. storočia aj v neďalekom kaštieli vo sv. Antone.⁴⁴ Snáď aj vtedajším županom Andrejom Kohárom (1694–1757). Prameň objednávateľa skúmaných diel nespomínajú, vo vizitáciách sú ich účtovné záznamy vedené pri kostole a jeho kaplnke. V rovnakých zdrojoch čítame, že financovanie potrieb kostola v Sebechleboch malo, ako bývalo zvykom, viaceré zdroje od ostrihomskej arcidiecézy, cez Hontiansku stolicu, mesto až po viacerých jednotlivcov.⁴⁵ Z nich najvyššie sú dary vtedajšieho miestneho farára, neskoršieho kanonika Spišskej kapituly Andreja Pierstla (Pirstl) vo výške 200 zlatých. Po jeho tunajšom 24 ročnom pôsobení zomrel v Sebechleboch v júni 1768 a pochovaný bol v kryte Kaplnky sv. Jozefa.⁴⁶ Práve počas jeho

monografii obce píše, že v hrobke bol pochovaný Štefan Koháry, hontiansky župan, ktorý sídlil v župnom kaštieli v Sebechleboch. Podľa textu by malo byť o Štefana II. Koháry (1649 – 1731), protitureckého bojovníka. Ten ale ako je známe vybudoval rodovú kryptu v Hronskom Beňadiku, kde je sám pochovaný a kam boli prenesené aj ostatky Štefana I. Koháry (1616–1664).

⁴⁴ MEDVECKÝ 2009 (v pozn. 18), s. 83–87.

⁴⁵ Slovenský národný archív Bratislava, fond Kanonické vizitácie slovenských farností ostrihomskeho arcibiskupstva z rokov 1559 – 1861, Farnosť Sebechleby, 1754, Liber 38/B, č. mikrofilmu C 1803, s. 125–127. *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17).

⁴⁶ Deň jeho úmrtia je uvedený najskôr ako 24. a v mladšom zázname ako 27. jún 1768. Do uvedeného roku je autorom záznamov v Historii domus písanej od roku 1754. V oblasti mecenátu sakrálneho umenia nadviazal na svojho otca Václava Pierstla, ktorý sa v rokoch 1732–1735 zaslúžil o postavenie a výbavu Kaplnky sv. Urbana na Predhorí v Sebechleboch. Okrem stavby a oltára pre ňu obstaral v Banskej Štiavnici nový kalich a v Bratislave nový ornát. *Historia domus – Kostolná kniha mesta Sebechleby 1754*. In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17). Archív r. k. farského úradu Sebechleby, *Historia domus – Farská kronika farnosti Sebechleby od roku 1952 do súčasnosti*. Zapisaná miestnymi kňazmi, s.13.

pôsobenia došlo k výraznej obnove zariadenia kostola zahŕňajúcej aj realizácie známych tvorcov, Antona Schmidta či Dionýza Ignáca Stanetiho. Okrem nich pribudli vtedy do majetku chrámu napríklad viaceré liturgické textílie a v roku 1763 aj nákladne vyrezávané kreslo do presbytéria či bohato reliéfne zdobený kalich.⁴⁷

Predstavené zachované i nezachované diela pre kostol v Sebechleboch nielen rozširujú *oeuvre* viedenského majstra Antona Schmidta a jeho dielne. Charakter ich spracovania, tvorí premostenie jeho predchádzajúcich a neskorších realizácií. Schmidtove maľby z kostola v Sebechleboch síce nepatria k jeho najvýznamnejším prácam sú však vzorovou ukážkou dobovej praxe. Na jednej strane sú ďalším dokladom maliarovej príznačnej kompozičnej a motivickej závislosti na rôznych grafických predlohách. Zároveň nám pomáhajú lepšie porozumieť efektívnosti ich využívania i úspechu majstrovej plodnej kariéry v prostredí stredoslovenských banských miest. Kom-

pozície malieb pre sebechlebský farský kostol, či ich jednotlivé motívy sú totiž spojivom súvislých radov konkrétnych majstrom opakovane využívaných vzorov. Ten až do smrti vo svojich maľbách čerpal z repertoáru vzorov, ktorý si vytvoril nielen z Trogerových diel, ale aj z augsburgskej grafiky a ďalších populárnych predlôh ešte v časoch svojich viedenských štúdií v 30. rokoch 18. storočia.⁴⁸ Vzhľadom na frekventovanú adaptáciu vybraného repertoára úspešných vzorov v tvorbe Schmidta i jeho dielne, majster evidentne vlastnil súbor dobovo relevantných predlôh. Ich kompozície, časti či len konkrétne motívy podľa potreby aproprioval aj voľne kombinoval pre rôzne typy objednávok. Prispôboval si rozličné spracovania námetov, upravoval rozmery, pozície či iné detaily zobrazení. Takto ním „vyskladané“ maľby, ktoré sa mu v praxi osvedčili následne adaptoval na ďalšie typy objednávok. Spolu s dielňou mu to umožňovalo efektívne naplňovať rastúci dopyt i očakávania jeho objednávateľov.

⁴⁷ Historia domus – Kostolná kniha mesta Sebechleby 1754. In: *Kanonická vizitácia Rím. Kat. farnosti sv. Michala Sebechleby*. 1668, 1754, 1779. Preklad vybraných častí originálov PRIŠEGEN 2006 (v pozn. 17). Tieto úpravy nadväzovali na barokizáciu kostola z 30. rokov 18. storočia, počas ktorej chrám získal

nový hlavný oltár z nešpecifikovanej banskoštiavnickej dielne, lavice či monštranciu od majstra Fuchsa.

⁴⁸ MEDVECKÝ, J.: Inšpirácie grafikou v maliarstve XIII. storočia. In: <http://www.barok.me/TEXT/02text.htm> (23. 8. 2024).

On the Forgotten Realisation of Anton Schmidt in Sebechleby

Resumé

The Viennese painter Anton Schmidt was undoubtedly the key figure of late Baroque painting in the area of the Central Slovak (Lower Hungarian) mining towns. The paper focuses on his hitherto unknown realisations for the parish church of St. Michael and its chapel of St. Joseph in the village of Sebechleby (Klieb/Sieben Brod, Slovakia). From 1754 to 1756, Schmidt and his workshop realised three altarpieces and murals for the church. Two paintings originally intended for the side altars of St. Anne and the Assumption of the Virgin Mary have survived.

During the period under study, Sebechleby was the town and the seat of the Hont County (1725–1750), administered hereditarily by the Kohary family. Schmidt and his workshop executed the paintings after decorating the chapel of the manor house of Kohary in St. Anton. Therefore, it can be assumed that the Kohary family, probably the mayor Andreas Koháry (1694–1757), mediated this commission. The archival sources do not mention a concrete patron; they only name sources for financing the church's needs in Sebechleby. There are several of them, as they were common in the past, and they range from the archdiocese of Esztergom, through the Honth County (Comitatus Honthum), the town, to several other individuals. Among the most generous ones was the local parish priest, later canon of the Spiš Chapter house, Andreas Pierstl (Pirstl). He was a

prominent figure in the Baroque interior decoration of the church. Moreover, he was responsible for developing two local religious congregations: the Brotherhood of St. Joseph and the Congregation of Christian Doctrine. After his 24-year tenure in the parish of Sebechleby, he died here in June 1768. He was buried in the shelter of St. Joseph's Chapel.

The surviving paintings from the master's most prolific period comprise a diverse array of Schmidt's earlier compositions, suggesting that he also utilised these compositions for other commissions. While they may not be considered among his most significant works, they serve as a demonstration of the efficacy of the master and his workshop in working with a repertoire of popular patterns from the period of his Viennese studies in the 1730s. The character of their execution forms a bridge between the artist's earlier and later works. The compositions of the paintings for the parish church of Sebechleby, or their individual motifs, are a continuum of a series of specific patterns repeatedly used by the master. These paintings not only provide further evidence of the painter's characteristic compositional and motivic dependence on various graphic models, but they also contribute to a better understanding of the effectiveness of their use and the success of the master's prolific career in the environment of the central Slovak mining towns.

doc. Mgr. Katarína Kolbiarz Chmelinová, PhD.

Katedra dejín výtvarného umenia

Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Gondova ulica 2, 811 02 Bratislava

e-mail: katarina.chmelinova@uniba.sk